

Zor Zamanlarda Diplomat Olmak

Haz. Muhammed Murat Arslan

Ankara, Maarif Mektepleri Yayınları, 2024, 283 sayfa, ISBN: 978-625-6962-64-4.

Uğur SEZER*

Zor Zamanlarda Diplomat Olmak isimli eser, diplomatlık mesleğinin savaş, terör, saldırı, iç savaş ve rehine alma gibi zamanlarda karşılaşılmış olan zorluklarını yaşamış kıymetli diplomatlarla söyleşiler yapılarak hazırlanmış bir sözlü tarih eseridir. Eseri hazırlayan Muhammed Murat Arslan, sunuş kısmında Türk edebiyatının büyük yazarlarından Ömer Seyfettin'in *Pembe İncili Kaftan* isimli eserine atıf yaparak, bu eserde “devletin haysiyetini çiğnetmeyen bir ruhu temsil eden” Muhsin Çelebi'nin kitabın hazırlık sürecinde bir sembol hâline geldiğini belirtmektedir. (s. 13) Yine eserde diplomatlarımızın yaşadıkları zorlukları ve bu zorluklar karşısında aldıkları önlemleri okuduğumuz zaman diplomatlık mesleğinin “memlekete hizmet etmek ve hamaset yapmadan bir bayrağa sahip çıkmamanın” çok güzel bir örneği olduğunu anlayabiliriz.

Arslan, bu eserin ortaya çıkmasında özellikle, kıymetli büyükelçi Numan Hazar'ın önemli bir rolü olduğundan bahsetmektedir. Nitekim eserin ön sözünü kaleme almış olan Hazar, eserin ortaya çıkmasındaki önemli etkenlerden biri olarak, Türk diplomatlarına dair, halkın değerlerinden uzak olmak gibi bazı ön yargıların yarattığı rahatsızlığı belirtmiştir. Hazar, eserin ön sözünde iyi bir diplomat olmak için şu açıklamayı yapmıştır: (s. 11)

“Hukukun tüm disiplinleri, iktisat, siyaset bilimi, askerlik ile edebiyat ve güzel sanatlar dâhil kültür alanlarında yetkin olmak yanında sabır ve metanet sahibi olmak da büyük önem taşımaktadır. Bunlardan başka geçerli diplomatik ve bölgesel yabancı dillere de hâkim olmak zorunludur. İnsan ilişkilerinde ve sosyal temaslarda

* Dr., Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı, orcid.org/0000-0001-9913-3812, ugursezer03260326@gmail.com

başarılı olmak gerekmektedir. Diplomat, her şeyden önce, ülkesinin yaşamsal çıkarlarını korumak ve bunun için mücadele etmek durumundadır.”

Açıklamada görüldüğü üzere bir diplomat için her şeyden önce gelen, ülkesinin yaşamsal çıkarlarını savunmak ve bunun için mücadele vermektir. *Zor Zamanlarda Diplomat Olmak* isimli eser, bu mücadeleleri yansıtan değerli bir eser olmuştur.

Eserin “Kıbrıs Barış Harekâtı” başlıklı birinci bölümünde, (s. 17-37) kıymetli büyükelçi Ali Vural Öktem’in yaşadıklarına şahitlik etmekteyiz. Öktem bu bölümde, Mart 1970’te Lefkoşa Büyükelçiliğimize atandığını ve Yeşil Hat üzerinde Kanlı Dere kenarında bir evde kaldığını söylemiş ve zor koşullar altında başarıyla yerine getirdiği görevinde yaşadıklarını anlatmıştır. (s. 18) Lefkoşa’da Siyasi İşler ve Protokol İşleri ile görevlendirildiğini belirten Öktem, görevdeki ilk yılının daha sakin geçtiğini ifade etmiştir. Bu bölümde ilk önce Öktem’in vize almak için verdiği çabaları, vize taleplerinin sonuçları için Rum Dışişleri Bakanlığında vize işlerine bakan Büyükelçi Pelagias’ın sekreteri Bayan Laura ile yaşanan diyalogları ilginç anılarla okurken, ardından 1974 yılında EOKA-B’nin saldırılarını ve yaşananları derin bir üzüntüyle karşılıyoruz. Bilindiği üzere Kıbrıs’ta 1974 yılında Rum hapishanelerinden kaçan Nikos Sampson yanlıları, Makarios’u devirerek darbe yapmışlar ve Sampson, Rum idaresini ele almıştı. Sonrasında Sampson yanlılarının, Kıbrıs Türklerine karşı yaptıkları katliamların önlenmesi için Türk ordusu, 20 Temmuz 1974 tarihinde birinci harekâtı ve ardından “*Ayşe tatile çıksın!*” parolasıyla ikinci harekâtı yapmıştı. Bu bölümde Ercan Havaalanı’nın isminin birinci harekâtın ilk günü şehit olan komutanımız Hava Pilot Kıdemli Binbaşı Fehmi Ercan’ın isminden geldiğine dair kıymetli bilgiyi okuyabilirsiniz. Şanlı Türk ordusunun, kahramanlık hikâyeleri yazdığı Kıbrıs’taki olaylar tarihteki tazeliğini her zaman koruyacaktır. Anlatıldığı üzere bir taraftan ordumuz büyük bir özveri ile harekâtları yaparken, diğer taraftan ise Türk diplomatlarımız kahramanca vatanlarının haklarını savunmuşlardı. Sonuçta buradaki görevini başarıyla yerine getiren Öktem, Barış Harekâtı sırasında yürütmüş olduğu başarılı faaliyetlerinin ardından Kıbrıs gazisi olarak kayıtlardaki yerini almıştır. Bu başarılı faaliyetlerini ise elimizde bulunan eserde okuyucularla paylaşmıştır.

Eserin “1984 Tahran Asala Saldırıları” başlıklı ikinci bölümünde, (s. 39-67) kıymetli büyükelçi Hasan Servet Öktem’in Türk diplomatlara yönelik, Ermeni terör örgütü ASALA’nın saldırılarını ve İran’daki Ermeni terör saldırılarına dair anlatımını okuyoruz. Öktem bu bölümde, ASALA terör örgütünün Los Angeles’taki ilk saldırısını ve Başkonsolos Mehmet Baydar ile yardımcısı Bahadır Demir’in şehit edilmesine dair bilgileri paylaştıktan sonra İran’da bulunan bir kısım Ermeniler tarafından 1984 yılında Tahran’daki Türk diplomatlarına yönelik düzenlenen saldırıları anlatmıştır. Öktem, bu bölümde 1981-1982 yıllarındaki olaylara dair, dönemin büyükelçisi Tansuğ Bleda’nın *Maskeli Balo* isimli eserinin okunmasını da önermiştir. Öktem, Eylül 1983’te Tahran’a gittiğini ve 1985 yılında merkeze döndüğünü, kendi dönemini suikast öncesi ve sonrası olarak iki bölümde değerlendirdiğini aktarmıştır. Özellikle 28 Mart 1984 tarihinde ölümden döndüğü suikast olayını ayrıntılarıyla anlatan Öktem, yazısının sonlarında ise “*Ermenistan’la diasporayı ayrı ayrı görmek lazım. Ben Ermeni terörüne fiziken maruz kalmış birisi*

olarak Ermenistan halkına düşman değilim. Ben Ermenistan halkına 'komşu' diye bakıyorum. Ermenilerle ilgili ön yargım yok” cümleleriyle Ermenistan halkının komşu halk olarak ilişkilerimizi geliştirmemiz gereken bir halk olduğunu ancak ASALA ve diaspora yapılarının bu süreci engellediğini belirtmiştir.

Eserin “29 Ocak 1990 Batı Trakya Olayları” başlıklı üçüncü bölümünde, (s. 69-105) kıymetli büyükelçi Hasan Kemal Gür’ün anlatımıyla Batı Trakya Türklerine yönelik olarak Yunanistan Devleti’nin uyguladığı insanlık dışı politikayı okuyoruz. Sayın Büyükelçi Gür’ün bu yazısı Batı Trakya Türklerine yönelik olarak Yunanistan tarafından uygulanan sistemli asimilasyon ve baskı politikasını aktardığı için özel bir öneme sahiptir. Ayrıca bu değerli eserin incelemesini kaleme alırken şahsım da Balkan Çalışmaları Anabilim Dalında doktora yaptığım ve Balkan coğrafyasına olan özel ilgimden dolayı bu bölümün benim için müstesna bir yeri olmuştur. Esere dönersek, Gür, Gümülcine Başkonsolosu olarak 1988 yılının Eylül ayında Batı Trakya’daki görevine başladığını, daha göreve başlamadan önce de Batı Trakya’da bulunduğunu ve ilginç olaylara tanıklık ettiğini belirtmiştir. Batı Trakya’ya girer girmez polis tarafından takip edildiğini hatta daha ilginç olarak, “Bir düşünün, beni takip eden polis, eczacı İstanbulidis’ten tıraş kolonyamı öğrenip o da aynısından almış. Herifle aynı kokuyoruz” bilgisini aktarmıştır. Böyle bir takip ortamında görevini başarıyla yürüten Gür, yine Yunan polisi ile olan bir diyalogunda Gümülcine adını anlamazlıktan geldiğini ve kendisinin de Komotini demek istemediğini, dolayısıyla eski haritalardaki Gumulcina ismiyle söylediğini aktarmıştır. Zor bir ortamda gururla görevini yapmış olan Gür için daha ilk zamandan sürecin zor olduğunu okumaktayız. Gümülcine’ye başkonsolos olarak vardığı ilk anda görevin zorluklarıyla karşılaşmaya başladığını ifade eden Gür, Bulgaristan’daki isim değiştirme politikalarına kahramanca karşı koyarak ana vatan Türkiye’ye gelmek için yola çıkan Sevdije Tahirova isimli soydaş bir milletvekilinin iltica ederek, çocuğuyla beraber İpsala üzerinden Türkiye’ye geçiş hikâyesini paylaşmıştır. Bu ana vatana geçişlerin görev süresi boyunca devam ettiğini, Deliorman’dan ve Batı Trakya’nın diğer yerlerinden gelen kişilerin soydaşları tarafından nasıl sahiplenildiğine tanıklık ettiğini anlatmıştır.

Bilindiği üzere Batı Trakya’da yaşayan Türk soydaşlarımız Yunanistan’ın baskı ve eziyetlerine rağmen ana dillerini terk etmemişler ve Türklük bilincine sahip çıkmışlardır. Bununla birlikte Batı Trakya Türklerinin yaşadığı bazı önemli sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların tespiti için 20. yüzyılın başlarına hatta daha erken tarihlere kadar gitmek gerekmektedir. Nitekim imzacı devletler içerisinde Osmanlı Devleti’nin bulunmadığı 1913 Bükreş Antlaşması ile Batı Trakya’daki yerler Osmanlı Devleti’nden koparılmıştır. Bulgar mezalimine uğrayan bu bölgeyle ilgili kayıtlar Harp Tarihi ve Stratejik Etüdler Başkanlığı arşivinden incelenebilir. Bu dönemde Bulgaristan’ın politikası, soydaşlarımızın asimile edilmesi ve din değiştirme üzerine kurulmuştu. Üzücüdür ki Batı Trakya’daki her köy, bu politikaların acı olaylarına şahitlik etmiştir. Bu politikalara rağmen Batı Trakya Türkleri dinlerine ve Türklük bilincine sahip çıkmışlardır. Gür’ün yazısında konuyla ilgili dikkat çekici anekdotlar bulunmaktadır. Bu

anekdotlar arasında birçoğuna değinmek yerinde olacaktır. Yaygın olarak bilindiği ifade edilen bir anekdota göre, Gür'ün anlatımı şöyledir: (s. 80)

“Andreas Papandreu (Pasok) zamanındaki Dışişleri Bakanı Yannis Kapsis, yasak bölgede kalkmış Şahin kasabasına gitmiş. Şahin'in bugünkü adı Ehinós. Kapsis, Şahin'de, durup dururken din ve soy bağı tartışması açmış. Şahinli soydaşlarımız da şu veciz cevabı yapıştırmışlar: 'Biz kendimiz Türk ve Müslüman olduysak ne mutlu bize, Türkler bizi Türk ve Müslüman yaptılarsa sevabı onlara ait olacağından ne mutlu onlara' cevabını vermişler. Bu cevapta buram buram bir Balkan inadı var. Balkan'da soydaşımız öyledir işte. Koca Balkanlı bunlar. Kapsis bozulunca konuyu değiştirmiş, siz televizyon seyredemiyorsunuz, buraya yansıtıcı takalım da rahat rahat seyredin demiş ve hangi Yunan kanallarını alamıyorsunuz diye sormuş. Şahinlilerin buna cevabı da pek hoş: 'Gej be ya Yunan kanallarını, bizim derdimiz Türk kanalları!' demişler. 'Millî maç oluyor, gençler yüksek yerlere tırmanıyorlar bataryalı televizyon cihazlarıyla. Bu eziyettir!' diye de ilave etmişler. Dikkat isterim, bu konuşmada bahse konu millî takım, Türk millî takımıdır. Pomak soydaşlarımızın özlemlerini yansıtan bir deyimleri daha var: 'Erkek olmak için Selimiye Camii'nin minarelerini görene kadar Balkan'a tırmanmak lüzum eder.'”

Batı Trakya'daki soydaşlarımızın, Türklük bilincine sonuna kadar sahip çıktıklarını gösteren bu konuşmalar son derece önemlidir. Diğer taraftan bu bilincin körelmesi için 1913 yılından I. Dünya Savaşı'na kadar Bulgaristan, San Remo Konferansı ile Batı Trakya'da geçici bir yönetime sahip olan Fransa, yine diğer taraftan Yunanistan özel çaba göstermişlerdir. Gür'ün bildirdiğine göre bu döneme ait belgelerin bulunduğu Vichy ve Sevr'deki arşivler araştırmacıların kullanımına kapalıdır. Bu belgelerin içerisinden utanç ve rezillik çıktığını belirten Gür, bu nedenle arşivlerdeki belgelere ulaşmanın zor olduğunu vurgulamıştır.

Batı Trakya Türklerine yönelik, II. Dünya Savaşı sonrasında, Yunanistan'daki iç savaş döneminde (1946-1949) akla hayale gelmeyecek vahşetlerin yapıldığı bilinmektedir. Ardından Selanik'te Özel Pedagoji Akademisi olarak kurulan ve Yunan siyasetine hizmet eden kurumun bir nevi Müslüman Yunanlı yetiştirme projesi olarak adlandırıldığını belirten Gür, Yunanlar tarafından bu dönemde ortaya konulmaya çalışılan *Helen Müslümanları* kavramına daha sonra Yunanların kendilerinin dahi güldüklerini belirtmiştir. Ayrıca Yunan hükûmetinin bu dönemlerde başlattığı *“Türk yoktur, Yunanlı Müslüman vardır?”* propagandası nedeniyle nüfus istatistiklerinin çok güvenilir olmadığı açıktır. Bununla birlikte Gür, Batı Trakya kırsalında nüfusun yaklaşık %60'ının, İskeçe'de şehrin %40'ının, Gümülcine'de nüfusun az fazlasının Türk olduğunu, Dedeağaç'ın ise yaşanan sürgün olaylarından sonra %5'inin Türk olarak kaldığını belirtmiştir. Doktora tezlerinde, Batı Trakya'daki Türk nüfusunun 1,5 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Batı Trakya Türkleri 19. yüzyılın sonlarında ve özellikle 20. yüzyıl boyunca baskılar altında yaşamıştır. Seçim zamanları yapılan Yunan seçim mühendisliği nedeniyle Gümülcine ve İskeçe'de Yunanların seçimleri kazanması için türlü yollara başvurulmuştur. Ancak Batı Trakya Türkleri, büyük yurtsever lider Dr. Sadık Ahmet ve arkadaşlarının direnişleriyle insan hakları konularında önemli mesafeler alabilmişlerdi. Dr. Sadık Ahmet, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinde okurken 4. sınıfta Selanik Tıp Fakültesine geçerek, diploma denkliği sorununu aşabilmiş ve çok iyi derecede Yunancaya hâkim biri olarak kendini yetiştirmişti. Dr. Sadık Ahmet, 1986 yılında Selanik'te bir insan hakları konferansında Batı Trakya Türklerine yönelik yapılan insan haklarının yer aldığı broşür dağıtırken tevkif edilmiştir. Dr. Sadık Ahmet, büyük fikirlere sahip bir yurtseverdi. 1989 Haziran, 1989 Kasım ve 1990 Mart'ında

Batı Trakya Türklerinin İskeçe’de *İkbal* ve Gümölcine’de *Güven* adıyla bağımsız listeler oluşturularak seçimlere girmesinde öncülük etmiş ve böylece soydaşlarımızın haklarının ihlal edilmesine göz yuman Yunan siyasi partilerine karşı önemli bir tepki göstermiştir. Dr. Sadık Ahmet, 1989 Haziran seçimlerinde büyük oranda oy alarak Güven Listesi’nden meclise girmişti. Buna rağmen Yunan yetkilileri, Dr. Sadık Ahmet’i parlamentoya almamak için bir evrak eksikliğini öne sürmüşler ve 1989 Kasım seçimlerinde adaylığını engellemişlerdir. Ayrıca seçimlerin öncesinde Türklük propagandası yaptığı yönünde ithamlarda bulunularak Dr. Sadık Ahmet ve Gümölcine’nin seçilmiş müftüsü İbrahim Şerif mahkemeye verilmişlerdir. Bu mahkemeyi Türkiye Cumhuriyeti’nin Gümölcine başkonsolosu olarak izlediğini belirten Gür’e göre Dr. Sadık Ahmet, bu mahkemede Yunanca olarak çok iyi bir savunma yapmıştı. Buna rağmen “*tam bir soytarılık olarak tarif edilebilecek*” duruşmada iki soydaşımız da 18 ay hapis, 2.800 ABD doları para cezası ve 2 yıl hak mahrumiyeti cezasına çarptırılmıştı. Bununla beraber Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği Parlamentolarının yoğun baskıları neticesinde altı ay içinde tahliye edilmişlerdi. Olayların ardından Gümölcine ve İskeçe’de valiler, Türklere yönelik toplanma yasağı ilan etmişlerdi. Bu ilanın ardından 28 Ocak 1990 tarihinde bir sokak hareketi başlatan Yunan partileri Yeni Demokrasi, Pasok ve İç Komünist Partisi mensubu parlamenterler Yunan halkını sokağa çağırmışlardı. Olaylarda Türk iş yerlerine, Kır Mahalle Mezarlığı’na ve Hacı Bektaş Camii’ne saldırılar yapılmıştı. Böylece Yunan siyasetçilerinin, Batı Trakya Türklerine yönelik baskıları iyice artmıştı. Ardından 29 Ocak 1990 Olayları meydana gelmiş ve Gümölcine’de Batı Trakya Türkleri tarafından *Türklük Yürüyüşü* yapılmıştı.

Başkonsolos olduğu dönemde Batı Trakya Türklerinin her zaman yanında olan Gür, bu dönemde Gümölcine valisi tarafından sokağa çıkmasının tehlikeli olduğuna yönelik kendisine haber gönderildiğini, buna karşılık olarak valiye yazdığı bir mektupta “*soydaş esnafın maruz kaldığı hasarı yerinde görmek için sokağa çıkmamın doğal olduğunu belirttim*” demektedir. Batı Trakyalı Türkleri kahramanca savunur bu hareketi yapan Gür, bir süre sonra *Persona non Grata* ilan edilmişti. Bu durum Yunan siyasetinde var olan *Etniki Tema* (Ulusal Konu) kavramıyla ilgilidir. Bu paranoya ile ilgili Gür, şu değerlendirmeyi yapmaktadır: (s. 98)

“Yunan halkı ve hükümetleri Türk ve Türkiye takıntısından ve ön yargılardan kurtulamaz. Her sokakta, her köşebaşında Osmanlı’nın hayaleti dolaşır. Bizden kalan kamu binalarında, tren vagonlarında, tütün depolarında, reji idarelerinde ay yıldız ve tuğra vardır. Tüm camiler tarihî değer taşır. Minareler göklere ay yıldızlı âlemlerle uzanır. Tren güzergâhları da demiryolları da Osmanlı’dan kalmaz. Kuzey Yunanistan’daki karayolları da... Kezâ çeşmeler, hamamlar, köprüler, medrese ve imarethâneler bizi hiç unutturmamıştır Yunanlıya. Her Yunan kentinde mübadele sonrasında metruk kalmış bir Türk mahallesi vardır.”

Türkiye Cumhuriyeti’nin Batı Trakya politikası için de değerlendirmeler ve önerilerde bulunan Gür, bu politikanın bazı yanlışlar ve eksikliklerle dolu olduğunu belirtmektedir. Bu konuda Gür’ün değerlendirme ve önerilerinden biri şöyledir: (s. 99-100)

“Örneğin donanımlı soydaş yetiştiremedik. Eğitimi ve Yunancası yeterli olup yerinde kalacak ve Yunanlının baskıcı politikalarına direnebilecek soydaş sayısı her dönemde kıfayetsiz kalmıştır. Soydaş öğrencilerin yüzde 70’i Türkiye’de okur ve Yunanca öğrenemez. Oysa onları Yunanca öğrenmeye, hatta Yunan üniversitelerinde tahsil görmeye özendirerek Batı Trakya Türklüğüne yapılabilecek en büyük katkı olurdu.”

Gür'e göre Batı Trakya Türklerinin donanımlı bir hâle gelmesi için harekete geçilmeli ve adımlar atılmalıdır. Yazısına devam eden Gür, (s. 100) "*Soydaş öğrencilere tanıdığımız ikamet ve tahsil kolaylıklarının amacı Türkiye'de yerleşmeyi özendirmek değil, öğrenim sonunda geri dönerek Batı Trakya'da yaşamayı ve baskıcı politikalara karşı mücadeleyi teşvik edecek bilgi birikimini kazandırmak olmalı idi...*" demektedir. Batı Trakya Türklerinin buradaki görevi sonrasında da daima öncelikleri arasında yer aldığını belirten Gür, emekliliği sonrasında da gelişmeleri takip ettiğini, soydaşlarımızla irtibatını koruduğunu ve bu konuyu inceleyen konferanslar verdiğini yazmıştır. Bu konuda Avrupa'nın şımarık çocuğu olarak belirttiği Yunanistan'a karşı uygulanabilecek politikayı ise şu şekilde belirtmiştir: (s. 104)

"İddia ediyorum ki Batı Trakya Türk toplumu için bugün ve gelecek için olumlu sayılacak gelişmelerin önemlisi Atina ve Selanik Hukuk Fakültelerinden mezun soydaş gençlerdir. Tuttuğunu koparan gençler bunlar. Yunan barolarına kayıtlı ve Yunanlı kadar Yunanca konuşan soydaşlar. İskeçe'den de var, Gümülcine'den de. Soydaş avukatların içinde Avrupa'da insan hakları konusunda doktora yapan da var. Bu gençler AIHM önünde Yunanistan'ı mahkûm eden kararları ardi ardına aldirmaya başladılar. Yunanlı artık insan hakları alanında AIHM, ABAD ve AB organları ve Avrupa kamuoyu önünde hayli müşkül durumdadır. Yunanca konuşan ihtisas sahibi doktor, mühendis ve avukat gibi kariyer sahibi soydaşlarımızın teşviki Batı Trakya Türk toplumuna her yönden katkı sağlayacaktır. Çağdaş bir toplum, insan hakları alanında kendini ezdirmez. Avrupa'nın şımarık çocuğunu Avrupa eliyle dize getirmenin en kolay yöntemi bence budur."

Eserdeki yazısını bazı tavsiyelerle sonlandıran Gür, yazısının sonunda ise Batı Trakya Türklerinin sorunlarına çözüm bulmak için girişimlerde bulunmuş ve bulunmaya devam etmekte olan herkese sevgi ve saygılarını sunarak, "*Batı Trakya hayattır. Üzer, kızdırır, bezdirir ama güldürünce de insanı çok mutlu eder. Bu kardeşinizin yüreği kıyamete kadar Batı Trakya için çarpacaktır*" demiştir. Gür'e Batı Trakya Türk toplumunun haklarını bütün platformlarda savunduğu için teşekkür ederiz. Ayrıca Gür'ün görüşlerinin bu konu hakkında yapılan araştırmalarda özenle ele alınmasını tavsiye ederiz.

Eserin "I. Körfez Savaşı" başlıklı dördüncü bölümünde, (s. 107-121) kıymetli büyükelçi Mehmet Necati Utkan, 1990-1992 yılları arasında Irak nezdinde büyükelçi olarak görev yaptığı dönemdeki anılarını paylaşmıştır. Utkan, yazısının girişinde *Zeyindağı* kitabını kaç kez okuduğunu belirterek bir savaşın zorluklarını vurgulamıştır. Ayrıca bu görevi sırasında bir günlük tuttuğunu ve günlüğünde Bağdat'a gidişinden savaşın çıkışına kadar geçen sürenin kaydının olduğunu belirten Utkan, 25 Aralık'ta Bağdat'a vardığını ve 14 Ocak akşamı yurda tekrar dönmek zorunda kaldığını anlatmıştır. Devletin itibarını korumak için savaştan önce Bağdat'tan ayrılan en son büyükelçi olduğunu yazmıştır. Yurda döndükten bir süre sonra savaştan ve özellikle Saddam'ın şiddetinin korkusundan kaçarak Türkiye sınırına gelen göçmenlerin işleriyle ilgilenmek için Diyarbakır'a yerleştiğini ve bir ofis açarak görev yaptığını belirtmiştir. Utkan, eserinde belirttiği üzere bu dönemde, büyükelçiliği olmayan bir büyükelçi olarak görevini başarıyla yerine getirmiştir. Bu olaylarla ilgili, eserin dördüncü bölümünü okuyabilirsiniz.

Eserin "Somali İç Savaşı" başlıklı beşinci bölümünde, (s. 123-133) kıymetli büyükelçi Müfit Özdeş, 1987 yılının sonlarında Cibuti'ye gittiğini, yine 1992 yılının sonu ve 1993 yılının başlarında 2-3 ay Somali'de görev yaptığını belirtmiştir. Özdeş, zamanında üç tane Somali olduğunu, bunlardan İngiliz Somalisi ve İtalyan Somalisi olarak bilinen yerlerin birleşerek Somali Cumhuriyeti'ni oluşturduğunu, diğer taraftan Fransız Somalisi olarak bilinen yerin ise Cibuti adıyla kaldığını aktarmıştır. 1992 yılının

sonu ile 1993 yılının başında Somali’de görev yaptığı esnada BM Güvenlik Konseyinin, Somali İç Savaşı’nı sonlandırma kararı aldığı ve Türkiye’den de 14 Aralık 1992 tarihinde on subayla birlikte Esenboğa Havalimanı’ndan Somali’nin başkenti Mogadişu’ya gitmek için hareket ettiklerini belirten Özdeş, birtakım diplomatik faaliyetlerde bulunulduğundan bahsetmiştir.

Eserin “Bosna Savaşı” başlıklı altıncı bölümünde, (s. 135-161) kıymetli büyükelçi Şükrü Tufan’ın yaşadıklarını anlatmasıyla, 20. yüzyılın sonlarında Balkanlarda Boşnaklara uygulanan soykırım olayını okuyoruz. Bu bölüm, Tufan’ın 30 Nisan 2024 tarihindeki ölümü nedeniyle son derece kıymetlidir. Nitekim rahmetli Tufan’ın anlatımları, Bosna Hersek’teki ilk büyükelçi olması yönünden tarihte çok önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca rahmetli Tufan’ın güven mektubunu sunduğu zamanlama da tarih açısından Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın öldüğü güne denk gelmesi yönüyle önemlidir. Rahmetli Tufan, güven mektubunu çok zor şartlar altında Aliya İzzetbegoviç’e sunabildiğini anlatmaktadır. Böylece, bilindiği üzere Bosna Hersek’i ilk tanıyan ülke Bulgaristan olmakla beraber ilk büyükelçilik açan ülke Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. Büyükelçilik binası önce Zagreb’de açılmış, ardından büyük bir emek sonrasında Saraybosna’ya taşınmıştır. Yazısında rahmetli Tufan, dikkatini çeken hususlar arasında, Bosna’da geçmişte bir arada yaşamının örneği olarak, “200 metre çapında bir daire içinde dört tane büyük dinin tapınağını gördüm. Biri Katolik katedrali, biri Sırp kilisesi, sinagog ve cami (Gazi Hüseyin Bey Camii)” anekdotunu vermiştir. Ancak son derece üzücüdür ki 1993 ile 1996 yılları arasında bu hoşgörüden hiçbir belirti yoktur. Nitekim 1993 ile 1996 yılları arasında yaşananlar; II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan en büyük toplu insan kıyımı, savaş ayıbı ve soykırım olmuştur.

Bosna Savaşı ile ilgili söylenmesi gereken çok söz vardır. Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti’nin büyükelçisi olarak rahmetli Şükrü Tufan son derece önemli işler başarmış ve savaşın son bulması için diplomatik kanalları kullanmaya çalışmıştır. Bu yıllarda Türkiye, Balkanlar coğrafyasında Bosna’da yaşanan olaylar karşısında Bosna halkının yanında olmuştur. Olaylara rahmetli Tufan’ın anılarından da bakmakta fayda vardır. Anılarında, yaşadığı derinden üzücü olaylardan bazılarını anlatan rahmetli Tufan, bu savaşla ilgili şunları yazmıştır: (s. 152-153)

“Ortada nizami bir savaş yoktu. Bu bir saldırıydı. Bana sorarsanız bu koskocaman bir insanlık ayıbıydı. Sivil halkı; dinini, kültürünü hedef alan etnik bir soykırımdı. Bakın, Sovyetlerin çöküşünden sonra bir sürü yeni devlet kuruldu, hiçbirisinde Bosna’da yaşanan trajedi yaşanmadı. Bu trajedinin kaybedeni hiç kuşku yok, insanlıktır. Birleşmiş Milletlerin ilan ettiği altı güvenli bölge vardı. Srebrenitsa da bunlardan biriydi. Savaş öncesi 24 bin civarında nüfusu vardı. Savaşla gelen mültecilerle birlikte 60 bin civarına yükseldi. BM oraya Hollandalı bir birlik gönderdi. Karremans diye bir Hollandalı var başında. Bunlar oradaki Boşnakların silahlarını topladılar. Sırp saldırıya başlayınca oradaki Boşnaklar ‘Biz saldırıya uğradık, silahlarımızı geri verin’ dediler. Bu isteği geri çeviriyorlar; bunun üstüne talimat aldığı Fransız general bırak orayı gel diyor. İşte ondan sonra katliam başlıyor. O Fransızlarla da çok çatıştık. Adamlarla diplomat olarak bile konuşamıyorduk. Kafalarında bir fikir-i sabit oluşmuş, ‘Boşnakların hamisi’ diye, onu aşamıyorduk. Aradan 13 yıl geçtikten sonra Mladiç’i yakaladılar. Bu soykırım olarak tanındı ama Sırp’ları sorumlu olarak kabul edemeyiz, dediler. Dünyada bence faili meçhul (!) tek soykırım olarak kaldı.”

Rahmetli Tufan’a göre Bosna Savaşı, bazı yönleriyle dünya kamuoyunda gereken öneme sahip olsa da hâlen tam anlamıyla yerini bulamamış ve faili meçhul olarak kalmıştır. Tekrar bu olayların yaşanmaması en büyük temennimizdir. Rahmetli Tufan, o dönemde bulunduğu binada kurşunların arasında kaldığını, ardından ise meşhur Galatasaraylı futbolcu Tarık Hodzic’in evinde yaşadığını yazmıştır. Rahmetli

Tufan, bir gün İçişleri Bakanı Yusuf Puşine ile görüşmeye giderken yaşadığı olaydan bahsettiği bir başka anısını ise şu şekilde paylaşmıştır: (s. 144)

“İçişleri Bakanına gidiyorum. Böyle Cumhurbaşkanlığı Sarayının orada Yusuf Puşine idi o zaman İçişleri Bakanı. Kan gövdeyi götürüyor. Sniperlar, ateşler yani felaket. Tam içeri gireceğim, bir bomba düştü. Bakanın duvarı yıkıldı. Biz karşı karşıya kaldık Bakan bürosunda, ben sokakta. Ben orada, o orada. O arada ne yapacağımı şaşırdım. Bir tercümanım vardı. O da Hırvat bir kadındı. Bir adamın kollarında on iki on üç yaşlarında bir kız çocuğu... O gözleri hayatım boyunca unutamam. Fal taşı gibi açılmış iki tane göz. Adama kız bir şey söylüyor. ‘Ne diyor?’ dedim. Hırvat kadın tıkanı. Ağlamaya başladı. ‘Ne oldu madam?’ dedim. ‘Ne diyor, biliyor musunuz?’ dedi. Kızın bacakları kopmuş o arada. Yerde... Adam almış, hastaneye bir yere götürecekti. Adama ‘Amca, bacaklarımı unuttuk’ diyor, dedi. Böyle sürrealist bir atmosfer. Bunu anlattığım zaman hâlâ tüylerim ürperiyor. Hayatım boyunca unutamayacağım o bir çift göz ve ‘bacaklarımı unuttuk’ lafını...”

Aktarılanlardan anlaşıldığı üzere rahmetli Şükrü Tufan, Bosna Savaşı sırasında Türkiye Cumhuriyeti’nin büyükelçisi olarak çok önemli işlere imza atmıştır. Bu çabalarının neticesi olarak Dayton Anlaşması sonrasında Bosna’da rahmetli Tufan’a büyük önem gösterilmiştir. Rahmetli Tufan’a Bosna’daki görevinin ardından fahri hemşehrilik ve diplomatik pasaport verilmiştir. Bu eserdeki söyleşisinin ardından kısa süre sonra Büyükelçi Şükrü Tufan’ın vefat etmesi ise yazının değerini sonsuz kez arttırmıştır. Büyükelçi Şükrü Tufan hayırla anılan, önemli bir diplomatımız olarak tarihteki yerini almıştır.

Eserin “Avrupa’da PKK Saldırıları ve Rehine Krizi” başlıklı yedinci bölümünde, (s. 163-175) kıymetli büyükelçi Numan Hazar, Federal Almanya’nın başkenti Bonn’daki görevi sırasında yaşadıklarını paylaşmıştır. İki Almanya’nın birleşme sürecinde Ekim 1991’de Bonn Büyükelçiliğine atanan Hazar bu dönemde, 1992 yılından itibaren Almanya’da meydana gelen PKK yanlısı eylemleri yazısında anlatmıştır. Bu eylemler yaşanırken Alman Dışişleri Bakanı Hans Dietrich Genscher’in bakanlığı döneminde Türkiye-Almanya ilişkilerinin bozulduğuna vurgu yapmış ve onun yerine dışişleri bakanı olan Dr. Klaus Kinkel döneminde ilişkilerin tekrar normale dönmeye başladığını aktarmıştır. Nihayetinde Almanya’nın 26 Kasım 1993 tarihinde PKK’yı terör listesine alması Türkiye-Almanya ilişkileri için olumlu bir gösterge olmuştur. Birbirlerine tarihsel olarak yakın ve dost olan Türkiye ile Almanya’nın birer müttefik olarak olumlu ilişkiler geliştirmesi önerilmektedir.

Eserin “Afganistan İç Savaşı” başlıklı sekizinci bölümünde, (s. 177-223) kıymetli büyükelçi Aydemir Erman, Afganistan koordinatörlüğü görevinde başından geçen olayları anlatmıştır. Çocukluk yıllarını bölgede geçiren Erman, bölge hakkında teferruatlı bilgiler paylaşmıştır. Bu bölümde, Afganistan’da zamanla yaşayan etnik gruplar hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Yine Afganistan halkının Türklere olan sevgi ve saygısını okurken, Türklerin Afganistan’da büyük hizmetler verdikleri görülmektedir. Afganistan’da hıfzıssıhhayı kuran kişinin Afganlar arasında çok sevilen Dr. Rıfkı (Urga) Bey olduğunu ve odasının müze olarak korunduğunu okuyabilirsiniz. Ardından bölümün esas konusu olan Afganistan İç Savaşı hakkında ayrıntılı malumat bulabilir ve bu dönemde koordinatör büyükelçi olarak görev yapan Erman’ın yaşadığı olaylara tanıklık edebilirsiniz. Afgan halkının Türklere duyduğu ilgi ve sevgiyle burada bütün taraflarla yakından iletişim hâlinde olabilen Erman’ın yazısında

Afganistan'daki dinamiklere ilişkin ayrıntılı bir anlatımın bulunması, bölge hakkındaki bilgilerin edinilmesinde önemli olmuştur.

Eserin “2. İntifada/Filistin-İsrail Çatışması” başlıklı dokuzuncu bölümünde, (s. 225-283) kıymetli büyükelçi Dr. Hüseyin Avni Bıçaklı, İsrail ile Filistin olaylarına dair, görevinde yaşadığı önemli olayları paylaşmıştır. Bıçaklı, Kasım 1986'da Tel Aviv Elçiliğinde ikinci kâtip olarak göreve başladığını ve bu dönemde Türkiye ile İsrail arasındaki diplomatik temsil düzeyinin ikinci kâtip düzeyinde yürütüldüğünü aktarmıştır. Bu kararın alınmasındaki etkenin İsrail'in 1980 yılında Kudüs'ü *ebedî başkent* ilan etmesine duyulan tepki olduğu bilinmektedir. Bıçaklı, Eylül 1989'da ikinci kâtiplik görevinden ayrılarak yeni görev yeri olan İsviçre'ye gitmiş, ardından 1 Eylül 2000 tarihinde Kudüs'e misyon şefi olarak atanmıştır. Bu atamayla bir bakıma, Türkiye'nin Filistin Devleti nezdindeki büyükelçisi olmuştur. Bıçaklı, konuya ilgi duyanların, özellikle de Orta Doğu uzmanlarının edinmeleri gereken önemli deneyimler ve bilgiler paylaşmıştır. Bu yönüyle, günümüzdeki mevcut olaylar da düşünüldüğü zaman, eserde kesinlikle yer alması gerekli olan ve okunması önemle önerilecek bir yazı olmuştur.

Zor Zamanlarda Diplomat Olmak isimli eserde yer alan ve her biri ayrı değerli olan söyleşiler Kıbrıs, İran, Batı Trakya, Irak, Somali, Bosna, Federal Almanya, Afganistan, İsrail, Filistin gibi geniş bir coğrafi yelpazede konuları ele almıştır. Söyleşilerde yaşadıkları deneyimleri paylaşan diplomatlarımızın Türkiye Cumhuriyeti'nin diplomasi hafızasını temsil eden diplomatlar olması, eserin hem Türk diplomasi tarihi hem de genç diplomatlar açısından son derece değerli olmasını sağlamıştır. Ayrıca diplomatlık mesleğini savaş, terör, saldırı, iç savaş ve rehine alma gibi zor zamanlarda yapmış diplomatların deneyimlerinin bir eserle okuyucuya ulaştırılmış olması da eserin değerini son derecede arttırmıştır. Sonuç olarak, *Zor Zamanlarda Diplomat Olmak* isimli eser bu konulara ilgi duyanların yanı sıra genç diplomatlar için de bir başvuru kaynağı olarak literatürdeki yerini almıştır.